BRESLELE (CORPORAȚIILE) DIN RĂDĂUȚI – BUCOVINA

GHEORGHE SCHIPOR

În Rădăuțiul feudal, meşteşugurile sunt citate în legătură cu existența domeniului episcopal care a reprezentat, la vremea sa, o organizație economică bine închegată şi cu diverse profile şi îndeletniciri meşteşugăreşti. Meşteşugarii erau iobagi de pe moşiile boiereşti şi mănăstireşti, mai târziu şi țiganii robi.

Documentele atestă că în cadrul Episcopiei Rădăuți existau ateliere de fierărie, unde fierarii confecționau diverse unelte din fier, ferecau roți, răsuceau frânghii etc., se turnau clopote de specialiştii clopotari; în oloiernița din curtea episcopală, se extrăgea uleiul pentru candele şi pentru nevoile alimentare (există şi astăzi Strada Fierarilor, Oloierilor); întâlnim, de asemenea, în 1744–1745, o tipografie înființată de ierodiaconul Iosif de la Mănăstirea Neamț, care funcționa cu tipografi aduşi din Transilvania şi din Iaşi. Mai menționăm o legătorie de cărți, unde se legau cărți bisericeşti în scoarțe trainice de tei şi se acopereau cu catifea sau cu piele, ferecate în argint şi aurite[1].

Despre situația existentă în anul 1775 în zona de nord-vest a Moldovei, aflăm din primul document scris de un străin, actor şi martor al ocupării acestor ținuturi de către Imperiul Habsburgic, memoriu pregătit pentru Curtea de la Viena şi intitulat *Descrierea districtului bucovinean*, încheiat în toamna aceluiaşi an (1775) de către comandantul trupelor austriece de ocupație, general-maior Gabriel baron Splény von Miháldy. Redăm, în cele ce urmează, în mod selectiv, câteva pasaje din documentul menționat, referitoare la unele „detalii privind activitatea productivă şi de comerț”:

„Țăranul de aici este propriul său artizan pentru nevoile mărunte. El se îmbracă grosolan cu o aba şi o pânză la fel de proaste, pe care a țesut-o el însuşi, în timp ce torsul cânepei şi al lânii este ocupația soției sale rustice. De asemenea el va recolta lemnul din păduri şi fară alte unelte decât barda şi cuțitul îşi va fabrica din el scânduri, grinzi sau şipci, oale, vase şi stupi cioplițidintr-un singur butuc; câteva obiecte din piele şi câteva obiecte din aramă sau de fier, pe care nu le poate realiza priceperea sa, sunt tot ce-şi poate procura din comerțul cu străinătatea.

Se remarcă, proporțional, aceeaşi simplitate a obiceiurilor la nobilimea ce rezidă în Canton. Luxul ei relativ constă în una sau cel mult două haine fine, pe care le afişează cu ocazia marilor serbări şi care durează ani de-a rândul.

[1] Dragoş Luchian, *Rădăuți, vatră românească de tradiții şi înfăptuiri socialiste*, Bucureşti, Editura Litera, 1982, p. 87.

Analele Bucovinei, **XVII**, *2* (35), p. – , Bucureşti, 2010

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Rezultă că Bucovina, deşi nu furnizează ea însăşi aproape niciun [obiect] fabricat, nu procură şi nu consumă decât foarte puțin din afară şi, că prin urmare, comerțul ei pasiv nu este nicidecum considerabil. Galiția îi furnizează sarea ordinară, blănuri şi ustensile de aramă, obiecte de sticlă, care vin în parte din Polonia şi Ucraina, în sfârşit obiecte de piele prelucrată, în timp ce ea însăşi îşi procură de aici piele neprelucrată. Moscova îi trimite blănuri fine şi fierărie, care mai vin din Ungaria şi Turcia.

Coasele, care formează obiectul principal dintre acestea din urmă articole, provin din fundul Stiriei, iar tot soiul de arme, din statele turceşti, acestea desfac, de asemenea, obiecte de aramă cositorită şi lucrată mai fin, care țin la nobili şi la clerul bogat loc de veselă. Vinul, care lipseşte aici cu desăvârşire, este procurat din vecinătatea Focşanilor.

În sfârşit, în afara cuțitelor şi obiectelor de fier, Frankfurt livrează toate fabricatele care sunt considerate obiecte de lux în această țară, cu țesături şi pânzeturi fine, fineturile, stofele de mătase etc, în timp ce alimentele de acelaşi gen, precum cafeaua, zahărul, lămâile, smochinele etc, sunt aduse mai ales din Veneția. Comerțul ei activ nu furnizează, pe de altă parte, decât produse naturale şi materii prime, care se reduc doar la produsele creşterii animalelor”[2].

Nu trebuie să ne surprindă că găsim omisă din tabela recensământului din Bucovina clasa meseriaşilor, căci, „într-adevăr, cu excepția unui număr mic de croitori, potcovari, rotari, frânghieri etc., în toată țara se duce o lipsă mare de meseriaşi, chiar şi de cei mai necesari, aceştia fiind greu de găsit […]. Măcelăria şi brutăria se practică după bunul plac al locuitorilor, de unde rezultă că în această țară se aude cu atât mai puțin de bresle ordonate […]. Câteva vase din lemn, precum căni şi coveți, ciubere, şindrilă grosolan fasonată; stupii scobiți în coji de copac sunt singurele produse pe care câte un țăran obişnuieşte să le vândă din când în când în Polonia şi în regiunea turcească.

Comerțul se găseşte aproape total în mâinile armenilor şi evreilor, care, pe lângă faptul că fac negoț cu mărfuri străine, se pricep şi să cumpere produse brute ale țării de la locuitorii de aici pentru un preț redus şi să le revândă într-o formă modificată aceloraşi locuitori, la un preț de cele mai multe ori exagerat. Obiectele principale ale negoțului de export activ sunt vitele cornute, caii, oile, caprele, porcii, pieile brute, blănurile, lâna, untul şi brânza, ceara şi mierea etc. [...].

În țară, fabricile nu sunt cunoscute nici măcar cu numele. Numeroasele păduri şi ape şi produse prime ale țării rămân în starea lor naturală. Cele câteva mori nenorocite, reprezintă ultimul efort al mecanicii şi al inițiativei industriale, ele fiind singurele maşini care se găsesc în țară. Nu există nicio singură moară de produs scânduri, aşa încât scândurile trebuie tăiate cu chin şi muncă multă din copaci.

[2] *Descrierea Bucovinei de generalul Splény*, în *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introducere, postfețe note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, prefață de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, Colecția ,,Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii” (2),]1998, p. 298–301.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Postavul grosolan țărănesc, produs în regiunea muntoasă pentru nevoile proprii şi pânza de casă grosolană, țesută tot acolo, abia dacă merită amintite”[3].

Dacă am avea putință să înfățişăm în timp fresca evoluției meşteşugurilor şi ocupațiilor, oricât de rudimentare ar fi fost, am înțelege miracolul prin care oamenii acestor locuri, în simplitatea lor şi în felul de a concepe viața materială şi spirituală au reuşit să biruie toate furtunile vremurilor şi să rămâna pe loc, în spiritul proverbului: apa trece, pietrele rămân.

Pe acest areal – ca şi în celelalte ținuturi locuite de români –, în atelierele fără pereți, în şantierele câmpului şi prin glodul bahnelor, s-a desfăşurat munca plină de răbdare, iar, după risipiri duşmane, nevoia a fost mama tuturor învățăturilor.

În privința originii breslelor, ținându-se seamă de documentele scrise, rezultă că breslele au în Bucovina origine germană. Aceasta nu duce însă la concluzia lipsei de continuitate a meşteşugului românesc, autohton. Este ştiut faptul că membrii ai aceleiaşi familii se specializau într-un anumit meşteşug: cojocărie, lemnărie, etc. Originea breslelor trebuie căutată, aşadar, în familie, iar aceeaşi familie nu putea lucra – confecționa – orice, căci atunci n-ar mai putea exista o uniformitate în îmbrăcămintea unei regiuni. La fel s-ar înfățişa diforme toate obiectele, uneltele, etc. Apoi spațiul de lucru, care de obicei consta dintr-o singură cameră a gospodăriei, unde se şi locuia, limita posibilitatea realizării integrale a vreunui articol – de vestimentație de pildă.

Nu fiecare țăran ştia să-şi confecționeze cuşma sau chiar opincile. Nu fiecare ştia să-şi coase sumanul, bondița, cojocul etc. Sunt anume oameni de meserie ori anume familii de cojocari, sumănari, ca şi de lemnari, dogari, curelari, fierari, etc.

Aceştia – până la instalarea coloniilor nemțeşti –, deşi neorganizați în bresle, îşi îndeplineau meşteşugul lor ca o anexă, uneori, pe lângă ocupațiile zilnice ale gospodăriei.

Dacă nu în forme oficiale, dar într-o stare de fapt a existenței lor, viața meşteşugarilor a existat din timpuri foarte vechi la noi, fără a se întrerupe, mai ales la țară, şi s-a continuat în starea lor rudimentară, cu toată vitregia vremurilor care au concentrat aceste meşteşuguri spre comunele urbane.

La sate a continuat să se păstreze o unitate caracteristică a meşteşugului mult timp, până ce influențele sau infiltrațiile străine ori chiar moda au schimbat caracterul unor meşteşuguri[4].

Elementele de tehnică aduse de nemți au avut influențe doar asupra funcțiilor utilitare (obiective şi auxiliare) ale unor articole de vestimentație, de uz gospodăresc etc., în vreme ce funcțiile subiective materializate în ornamente ingenios create şi meşteşugit transpuse, poartă desigur, amprenta inconfundabilă a spiritului românesc autohton, care şi astăzi continuă să fascineze o lume.

[3] *Ibidem*.
[4] Eugen Pavlescu, *Economia breslelor*, Bucureşti, Fundația „Regele Carol I”, 1931, p. 15.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Este vorba de vase şi obiecte rituale din ceramică nesmălţuită, ceramică smălţuită, utilitară sau decorativă, bogat ornamentată, unelte şi ustensile casnice din lemn (linguri, căuşe, coşărci, chipernițe, ploşti, balercuțe, coveți, ciubere, bărbânțe etc.), piese de mobilier din lemn (paturi, mese, scaune, lavițe, lăzi de zestre, blidare etc.) şi ingenioase instalaţii tehnice din lemn (pive pentru decorticat grâul, pentru zdrobit sare sau semințe oleaginoase, pive pentru desfăcut porumb, pive pentru bătut sumane, buduroaie pentru păstrarea cerealelor, râşnițe, vânturători, oloinițe cu zdrobitor şi teasc cu pene, vârtelnițe, melițe etc.) toate măiestrit meşteşugite şi artistic ornamentate; țesături (ştergare ornamentate cu capete de vârste, fețe de masă şi pernă, perdele, prostiri, țoluri, saci, desagi, scorțare, păretare, grindăraşe, lăicere etc.) țesute în două sau patru ițe, ornamentate într-o variată gamă de motive; articole de vestimentaţie (iţari, cămăşi, sumane, chimire, căciuli, cojoace, bondițe, pălării, brâie etc.) de veche tradiție, splendid ornamentate; obiecte rezultate din prelucrarea metalului prin forjare, ştanțare sau turnare, care poartă amprenta iscusitului meşter, prin semne ornamentale distincte; dar şi alte numeroase obiecte din piele, piatră sau os, toate atestând amploarea meşteşugurilor din zona Rădăuților, încă din cele mai vechi timpuri[5].

Din cele expuse, rezultă că părerea potrivit căreia în Bucovina sistemul breslelor era cunoscut de la germani poate fi interpretată numai în sensul influențelor care dădeau un caracter mai organizat formelor existente tradiționale ale asociațiilor de negustori şi meşteşugari din toată Moldova acelor timpuri, unde „rânduiala aceasta a breslelor se făcea după chipul mai vechi al frăților, deoarece se păstrează făclia din ceară curată, hramul, ospețele, judecata şi curățenia sufletească, cu blestem din veac”[6].

Înainte de secolul al XVI-lea, frăţiile nu vor fi primit orânduire oficială, ci numai danii şi scutiri domneşti. Aceste danii şi scutiri, chiar dacă nu pomenesc de frăţii, nu se puteau da decât unei colectivităţi de aceeaşi meserie. Atâta timp cât frăţiile aveau caracterul spiritual de cultivare a sentimentelor morale sau caracter economic de organizare a muncii, ele nu erau trecute în documente, neavând decât un rol pasiv[7]. Referiri la diverse activităţi meşteşugăreşti apar amintite doar în legătură cu unele repere geografice considerate importante. De pildă, pârâul Pozen este amintit cu străvechile mori cu opusturi şi pive de sumane ale satului Rădăuți într-un act de danie Episcopiei Rădăuțiului de către Ştefan cel Mare, la Suceava, în 26 august 1503, apoi în documentul de la Ştefăniță-Vodă, din 6 octombrie 1520[8].

Din secolul al XVI-lea, însă, frăţiile sunt documentate; aceasta nu exclude şi posibilitatea unui stadiu tradiţional şi istoric al frăţiilor, a căror vechime şi continuitate este incontestabilă, înainte de actele scrise.

[5] Traian Postolache, Oana Băncescu, Georgeta Sidoriuc, Aurica Postolache, Iulia Brînză, *Bucovina un spațiu al inimii*, ediție bilingvă, Suceava, Editura Nord-Carta, 2005, p. 17, 22, 27, 43.

[6] Eugen Pavlescu, *op. cit.*, p. 59

[7] *Ibidem*, p. 85.

[8] Petru Rezuş, *op. cit.*, p. 14.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Frăţiile moldoveneşti, în care „nimeni de altă lege” nu putea pătrunde, au dus mult timp viaţa lor liberă şi liniştită. De la un timp, fiind ameninţate de străini, şi mai ales de armeni şi evrei, frăţiile sau breslele, cum începeau să se numească în termen slav, s-au pus sub ocrotirea bisericii şi a domniei, orânduindu-şi astfel în mod oficial existenţa lor.

Documentele aflate pomenesc, în 1570, de „Frăţia zugravilor din Suceava”. La 1591 ia fiinţă „Frăţia blănarilor şi cojocarilor din Suceava”. Sunt marcate în documente aceste frăţii din nord-vestul Moldovei, fiindcă rolul lor era nu numai economic, ci şi militant pentru ortodoxism împotriva propagandei puternice a catolicismului şi altor curente religioase[9].

Desigur, în satul Rădăuţi nu se poate vorbi din timpuri prea vechi de legarea meseriilor în bresle[10].

Meşteşugurile de la Rădăuţi înregistrează un vădit regres, odată cu strămutarea Episcopiei de la Rădăuţi la Cernăuţi (1781).

În raport cu obştea, putem afirma că şi în această comunitate – precum în toate satele româneşti –, meşteşugurile au avut mereu valenţe patrimoniale. Pe lângă îndeplinirea unor condiţii fireşti şi necesare ale vieţii, ele mai aveau şi caracter spiritual şi întocmeau, prin interdepentenţă, o comunitate socială şi o unitate de viaţă.

În anul 1786, la un recensământ efectuat de autorităţile militare austriece în Rădăuţi, nu se înregistrează oficial niciun meşteşug, pentru a se justifica şi din acest punct de vedere măsurile de colonizare.

La 1 mai 1792, Cabinetul Militar din Viena ia în arendă Domeniul Rădăuţi al Fondului Bisericesc pentru promovarea unei herghelii împărăteşti (Departamentul de Herghelie şi Remonte Rădăuţi din Bucovina) şi îl încredinţează, pentru administrare, unei Direcţii Economice din Rădăuţi, al cărei director a fost numit, încă de la 14 aprilie 1792, Franz Pauli. În structura aparatului funcţionăresc al administaţiei erau 19 angajaţi pe diverse domenii de activitate şi cam tot atâţia meseriaşi nemţi, în domeniile debitelor de băuturi spirtoase, bucătăriei, forestier, dogăriei etc.[11]

---

[9] Victor Ţăranu, *Tragedia breslelor româneşti*, în „Viaţa şcolară”, Piatra Neamţ, Editura „Şcoala noastră”, 1938, p. 10.

[10] Ţin minte că la Rădăuţi, între exponatele din vechiul Muzeu Etnografic din Strada Bogdan Vodă, a existat şi o făclie din ceară curată de circa 20 kg, găsită de învăţătorul Isidor Simionovici în încăperea de sub clopotniţa Bisericii „Sf. Nicolae”, făclie donată muzeului. În anul 1962, când împreună cu clasa şi însoţiţi de învăţătorul nostru am vizitat muzeul, noi, copiii ne amuzam pe seama acelui obiect, deoarece semăna cu un imens cornet cu îngheţată. Cu circumferinţa mare, puţin parcă ovalizată din cauza poziţiei în care a stat mult timp, crea impresia unui ghiveci prăvălit, în care a crescut o făclie de gheaţă murdară, de culoare gălbuie. Se observau rosături pe marginea care delimita suportul de făclia propriu-zisă, spiralată, iar o parte, de circa 2 cm din vârful făcliei, lipsea. Învăţătorul Isidor Simionovici ne-a explicat atunci că „demult, românii din Rădăuţi cu aceeaşi meserie erau ca fraţii şi aveau o făclie făcută din ceară, pe care o ţineau în biserică”.

[11] Silvestru Morariu Andrievici, *Proprietăţile fundaţionale ale bisericii gr. or. în Bucovina, după istorie, aşezăminte canonice şi legile de stat*, Ediţie îngrijită, note asupra ediţiei, comentarii şi

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Nevoile hergheliei, cele ale familiilor de slujbaşi şi meseriaşi germani, i-au determinat pe ţăranii moldoveni, de aproape sau mai de departe, să viziteze târgurile săptămânale de la Rădăuţi, ca să-şi desfacă aici produsele lor agrare, forestiere şi de ceramică utilitară şi să se aprovizioneze cu produsele meşteşugăreşti care li se ofereau aici.

În baza *Decretului imperial* nr. 10 794, din 28 iunie 1804, se acordă meseriaşilor dreptul să se organizeze în corporaţii (bresle), creându-se organizaţii de durată pentru meseriaşii din Bucovina.

La Rădăuţi, în 1804, erau cinci bresle de meşteşugari dar documentele epocii amintesc de o gamă largă de profesii ca: ciobotari, zidari, cojocari, dulgheri, fierari, tâmplari, lăcătuşi, pălărieri, brutari, dogari, morari, botnari, curelari, frânghieri, croitori, mănuşari, postăvari etc.[12]

Târgurile săptămânale bine frecventate şi posibilităţile de câştig ce existau aici au determinat şi alţi meseriaşi germani, negustori şi ţărani meşteşugari din diferite localitaţi din Bucovina dar şi direct din Boemia să se mute la Rădăuţi.

Aşa, de pildă, din 1805, mulţi imigranţi germani din Boemia, colonizaţi ca sticlari, meseriaşi şi lucrători în pădure pe lângă „hutele" din Voievodeasa (Fürstenthal), Gura-Putnei (Karlsberg) ş. a. şi-au părăsit coloniile lor din cauza condiţiilor grele de muncă şi s-au mutat la Rădăuţi, tentaţi de un câstig mai bun, oferit de Administraţia dominială şi de herghelia de curând înfiinţată. Atraşi de prosperitatea Rădăuţilor şi îndemnaţi de facilităţile fiscale şi economice create de autorităţile austriece, numărul coloniştilor creşte mereu în acest sat, unde au aflat „lucru şi pâine". Aşa se face că, în 1815, existau la Rădăuţi 107 familii de nemţi, din care proveneau un număr de 62 meseriaşi dintre care 6 croitori, 8 ciubotari, 5 zidari, 3 morari, 2 ţesători, 4 brutari, 5 cojocari, 4 măcelari, 2 tâmplari, 3 botnari, 2 pălărieri, un săpunar, un curelar, un strungar, un vopsitor, un geamgiu, un artificier şi un fierar, „în timp ce până în 1786 nu-şi găsise aici putinţă de trai nici măcar un singur meseriaş german".

Au mai venit aici din Tisnievitz (Galiţia) Florian Barauer, în 1816, care a deschis la Rădăuţi primul magazin de manufactură, şi ceasornicarul Thadeus Szadkowski.

După ridicarea satului Rădăuţi la rangul de târg (21 ianuarie 1819), profesiile se înmulţesc, prin stabilirea la Rădăuţi a cehilor, buni sitari şi postăvari, polonilor şi slovacilor, specialişti în fabricarea băuturilor alcoolice şi în prelucrarea lemnului[13].

---

postfaţă – Preot Dumitru Valenciuc, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2004, p. 9; Constantin Arapu, *Din trecutul Hergheliei Rădăuţi*, în „Agricultorul", Cernăuţi, anul V, nr. 14–15, august 1908, p. 129; Ioan Larionescu, *Herghelia Rădăuţi*, Extras din „Viaţa agricolă", nr. 14 şi 15/1921, Bucureşti, Biblioteca Societăţii Agronomilor, 1921, p. 5; Vasile Colibaba, *Herghelia Rădăuţi – Monografie* (lucrare rămasă în manuscris), Rădăuţi, 1933, p. 7.

[12] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I *(1774–1862)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 245.

[13] Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, München, Verlag „Der Südostdeutsche" der Buchenlanddeutschen, 1966, p. 207–208.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Până în anul 1820 – an în care s-a dat în mod oficial câte un nume tuturor uliţelor şi pieţelor din târg pe baza unei decizii a Consiliului comunal –, denumirea multor uliţe indica profilul meşteşugăresc al breslelor: Rotarilor, Sitarilor, Curelarilor, Oloierilor, Măcelarilor, Fierarilor, Cărămidarilor, Dogarilor, Olarilor, Dulgherilor, Coşarilor, Lăutarilor ş. a., în timp ce străzile de acces la locuinţe preiau, în general, numele proprietarilor şi sunt racordate la „Drumurile împărăteşti". Drumul principal, denumit de localnici „Uliţa târgului", a primit, în 1820, denumirea de Strada Domnească (Herrengasse), continuare cu Drumul Vienei (Wienergasse).

La 23 februarie 1823, printr-o circulară a guvernului din Lemberg, se acordă statutul de orăşean tuturor meseriaşilor şi negustorilor aflaţi „în târgul unde ei îşi fac chiverniseala"; acest statut de orăşean îl puteau primi toţi meşterii şi meşteşugarii care până atunci se aflaseră cu domiciliul în sate, dar care, mergând la oraşe, primeau „uric, ca orăşean sau târgoveţ de ocolaş"[14].

În satele de prin împrejurimile târgului Rădăuţi, ca producători individuali, producând pentru consumul propriu şi pentru piaţă, ţăranii meşteşugari intră în raporturi de concurenţă.

Rezultatul inevitabil al acestei concurenţe este desprinderea unei părţi minoritare, care tinde spre statutul de „târgoveţ de ocolaş" şi îngroaşă rândurile lucrătorilor din Rădăuţi, constituind astfel o resursă umană importantă în dezvoltarea şi consolidarea breslelor târgului.

Legarea meseriilor în bresle se făcea cu respectarea unor minuţioase forme juridice şi morale, evitându-se încălcarea altor meşteşuguri.

Breslele aveau un dublu scop: educarea meşteşugărească şi perpetuarea meşteşugului după o anumită ierarhie – ucenici, simbriaşi, calfe şi meşteri sau negustori. Ucenicii erau aduşi chiar dintre familiile nevoiaşe din târg ori de prin sate, care nu puneau nici o condiţie patronului, ci se tocmeau doar pentru îmbrăcăminte şi hrană, dând în schimb meşterului o mulţămită în bani. În breslele româneşti, între ucenic şi stăpân era acelaşi raport ca între tată şi fiu, aşa încât ucenicul ajungea să fie şi căpătuit şi însurat, nu de teama zapiselor scrise, ci numai după inimă şi după cuvânt. Autorităţile recurgeau la starostii breslelor în anumite cazuri de cercetare a pricinilor, de evaluare a imobilelor, de stabilire a preţurilor etc.

Breslele posedau bunuri imobiliare dar aveau şi unele venituri adunate din taxe sau gloabe. Se aplicau unele amenzi pentru neascultare, pentru necinstirea starostelui, înşelarea ucenicilor, vinderea tăinuită de către terţe persoane a mărfurilor pe care le producea sau desfăcea şi breasla, precum şi pentru vânzarea de mărfuri false.

După amenzi, urmau pedepse mai grele pentru recidivişti: excluderea din breaslă „ca pe o oaie râioasă din turmă", confiscarea produselor, luarea unei

[14] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 246.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

cauțiuni, ş. a. Toate taxele şi amenzile intrau numai în casa breslei pentru folosul comunității şi niciodată a individului în parte.

În ceea ce priveşte caracterul lor economic, breslele apărau corectitudinea şi calitatea aleasă a mărfii[15].

Se asigurau materiile prime şi se respecta diviziunea muncii şi stricta atribuție a fiecăruia. Breslele din Rădăuți se întâlneau la iarmaroace, unde îşi desfăceau produsele. Tot negoțul se făcea numai prin intermediul limbii române, unde lumea se împărtăşea şi din bunurile spirituale ale poporului (minunate cântece din frunză, fluier şi vioară). Se întâmpla ca prin iarmaroace să aibă loc şi reprezentații ale unor trupe de circari, care includeau în prezentațiile lor fel de fel de ciudățenii pentru a stârnii hazul ori uimirea celor strânşi la bâlci. Adesea, un luptător profesionist, „neamțul", era prezentat „invincibil", care, pentru a convinge pe unul sau pe altul din public să intre în arenă şi să-şi „măsoare forțele" cu dânsul, promitea un substanțial premiu eventualului câştigător. Şi aceste trupe de circ alcătuiau o breaslă, cu reguli precise şi ierarhii schimbătoare.

Prețul produselor alimentare, al confecțiilor şi al altor mărfuri, era fixat prin aşa numitele „narturi", alcătuite de o comisie şi cu participarea reprezentanței breslelor, respectându-se proporția la producție şi la desfacere, ceea ce asigura echilibrul economic şi circulația normală a banului. Munca desfăşurată în astfel de condiții favorabile şi în mod cinstit, protejată fiind şi de administrație, asigura breslelor caracterul şi rolul lor economic.

Comerțul la Rădăuți se afla, în 1848, în mâinile burgheziei evreeşti; statisticile oficiale înregistrau însă şi câțiva negustori armeni şi „un singur dughenar neamț" dar niciun român, deşi un martor ocular consemna că „tot comerțul se făcea pentru români şi numai prin intermediul limbii române". Evreii, ca populație prin esență negustorească, şi-au îndreptat atenția spre centrele urbane în devenire, unde puteau să-şi exercite meseria lor în mod eficient. Din acest punct de vedere, Rădăuții au devenit un loc important de atracție. Străzile Norocului, Topliței (Strada Jidovească) şi Fundătura Topliței, partea de jos a Străzii Ştefan cel Mare şi Putnei au reprezentat zonele preferate de aşezare, toate fiind bune vaduri comerciale.

Pe lângă exercitarea comerțului cu inegalabilă pricepere profesională, evreii au îmbrățişat şi alte diverse îndeletniciri şi meserii, înființând propriile lor bresle[16]. Nu departe de Stada Topliței, înspre periferie (către cimitir) exista şi o uliță aşa-numită „a milogilor", aspect care ne poate sugera o altă fațetă socială a respectivei zone, aceea unde „calicimea" Rădăuților se concentra. În 1851, când împăratul Franz Iosef I se afla în vizită la Rădăuți, cei doi primari rădăuțeni – Wenzel Hoffmann şi Vasile Ilasciuc – i-au prezentat un memoriu, cerând, între altele, o corporație pentru meseriaşii din târg. Cererea era motivată de faptul că

[15] Eugen Pavlescu, *op. cit*., p. 12.
[16] Dragoş Luchian, *op. cit.*, p. 35.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

meşterii şi calfele de la Rădăuți nu sunt recunoscuți ca atare în alte părți, unde ar dori să se angajeze şi să se adăpostească, trebuind să se angajeze în corporații îndepărtate şi acolo să-şi plătească taxele. În Bucovina, oficii ale corporațiilor erau doar la Cernăuți, Suceava şi Siret. A. von Henniger, în calitate de ministru de comerț, a propus împăratului, la 11 ianuarie 1853, să nu se aprobe cererea, motivând atitudinea sa astfel: „Prin noua lege de organizare, în curs de elaborare, se reglementează toate problemele meseriilor şi scopul urmărit de petiționari poate fi atins şi fără corporații coercitive, prin înființarea de asociații şi alegerea de reprezentanți". În baza acestei propuneri, la 21 ianuarie 1853, împăratul a refuzat aprobarea solicitată. Cu toate acestea, meseriaşii din Rădăuți au înființat în acelaş an (1853) cu caracter voluntar:

1) Corporația ciubotarilor;
2) Corporația zidarilor, dulgherilor, fierarilor, tâmplarilor şi lăcătuşilor;
3) Corporația unită a tăbăcarilor şi pălărierilor;
4) Corporația unită a brutarilor, bodnarilor, morarilor, curelarilor şi frânghierilor;
5) Corporația croitorilor, cojocarilor, mănuşerilor şi postăvarilor.

După ridicarea târgului Rădăuți la rangul de oraş (1852) şi investirea acestuia cu atribuții de centru districtual (1854), asistăm la o importantă revigorare a meşteşugarilor şi comerțului.

Asociațiile profesionale în cadrul corporațiilor fiind în bună parte nemțeşti, s-a menținut „disciplina cea bună" între calfe şi ucenici, aşa că meseriaşii se bucurau de reputația cea mai aleasă în privința competențelor şi solidității lor[17].

Fiecare corporație avea un staroste, ajutat de un comitet ales. Simbol al autonomiei lor, ele aveau drapel propriu, câte o ladă în care se păstrau actele, pecetea şi obiectele de valoare. Drapelul şi lada se afla în permanență la starostele corporației. Atribuțiile mai importante ale starostelui şi ale comitetului erau să promoveze ucenicii la gradul de calfe, calfele la gradul de meşteri, după susținerea examenelor cerute. Când murea vreun meşter, la înmormântare erau purtate toate drapelele tuturor corporațiilor; când murea o calfă, în urma sicriului era purtat drapelul corporației din care a făcut parte[18].

În scrierile sale despre localitatea Rădăuți[19], învățătorul Filimon Rusu oferă interesante detalieri a celor 3 steaguri ale unor bresle sau asociații de bresle locale, steaguri care se aflau între exponatele Muzeului din Rădăuți, astfel:

1) Un steag albastru de mătase, cusut pe el cu fir de aur: *Schmiede und Sattler, Schlosser und Wagner*, ceea ce în româneşte, înseamnă: fierari şi curelari, lăcătuşi şi rotari. În cele patru colțuri ale steagului sunt cusute cu fir o potcoavă, o cheie, un cleşte şi un ciocan. Pe cele două cordele late (deteriorate) se pot citi cuvintele:

[17] Franz Wiszniowski, *op. cit.*, p. 207.
[18] *Ibidem*, p. 208.
[19] Filimon Rusu, *Monografia oraşului Rădăuți – Partea I, Din vremurile cele mai îndepărtate până în 1944* (lucrare în manuscris), 1957, p. 127.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Vereinigter Inniger (Asociaţie cordială) şi anul 1848. La mijloc, în medalion, Sfinţii Petru şi Pavel, iar pe altă parte Iosif şi Iisus.

2) Un steag roşu-deschis de mătase, fără alte inscripţii, decât anul 1854. La mijloc, pe o parte Petru şi Pavel, iar pe cealaltă parte trei sfinţi? (stânga unul cu barbă; cel de la mijloc cu aripi un arhanghel; la dreapta, unul mai tânăr, cu pungă şi un câine. De vârf sunt atârnate două cordele tricolore, care probabil s-au atârnat mult mai târziu.

3) Unul de mătase, roşu-închis, cu litere cusute pe el: *Maurer und Zimmermann Verein* (Asociaţia zidarilor şi a dulgherilor) *Radautz, am 16. August 1876*. În medalion, mai pe o parte, încoronarea Mariei.

„În registrul muzeului – scrie acelaşi autor – mai este notat un steag roşu al cizmarilor, din 1854, cu evanghelistul Luca pe ambele părţi. Asemenea se află notat că ar fi fost mai multe, dar care lipsesc din muzeu din timpul celui de al Doilea Război Mondial (1942–1944). Chipurile sfinţilor de pe ele sunt după ritul catolic, căci acesta avea preponderenţa în Austria”[20].

Legea meseriaşilor din 1859 a desfiinţat breslele medievale, organizând corporaţii de tip nou, cu caracter coercitiv. Noua lege urmărea perfecţionarea bazei juridice, pe care trebuia să se clădească un sistem corporativ cu o reprezentare mai largă a intereselor de breaslă ale meşteşugarilor (meşteri, calfe, ucenici), aL căror număr era în continuă creştere.

În prima decadă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, meşteşugurile din Rădăuţi înregistrează o tot mai pronunţată diversificare, iar numărul meseriaşilor a sporit, ajungând ca, la sfârşitul anului 1860, să existe în oraş peste 580, organizaţi în circa 40 de profesii, astfel: 16 brutari, 2 cazangii, un cărămidar, 2 ceasornicari, 93 de cizmari, 32 de cojocari, un coşar, 50 de croitori, 3 curelari, 3 cuţitari, 16 dogari, 21 de dulgheri, 69 de fierari, 1 frizer-bărbier, 7 frânghieri, 2 giuvaergii, 7 lăcatuşi-mecanici, 2 lumânărari, 22 de măcelari, 3 mănuşari, 10 notari, 16 muzicanţi, 54 de olari, 11 pălărieri, un pietrar, 30 de rotari, 2 sitari, 39 de tâmplari, 8 ţesători, 10 zidari[21].

„Unul dintre băieţandri care au intrat la câte un meşteşug – scrie Emanoil Grigoroviţa – fusese şi un unchi al meu, care a sfârşit prin a lucra ca zugrav bisericesc, pe la 1875. Meseria sa adevărată însă fusese vopsitoria de lacuri, muncă aleasă de tot, cu care se câştiga într-un timp bine. Căci Rădăuţiul ajunsese să fie prin anii '40, '50, '60, locul cel mai vestit în facerea trăsurilor boiereşti. Mii de rădvane, căleşti, poştalioane şi naiticeance treceau peste hotare în Moldova şi Basarabia. Şi dovadă că unchiul meu îşi cunoştea meseria este că omul acesta fusese trimis de meşterii săi în străinătate, la învăţătură mai de samă şi, cum se

[20] *Ibidem*.
[21] Dragoş Luchian, *op. cit*., p. 310–311.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

obişnuia pe atunci, a cutreierat, cu felaizerul de calfă călătoare, legat arciş pe umere, lumea întreagă”[22].

Acelaşi autor aminteşte, în scrierile sale, câteva „nume vechi” ale unor oameni din Rădăuţi, „mândri de meseria lor”, precum proprietarul morii de hârtie – (tipograful) Eckahrt, dubălarul Sthulz, cuţitarul Feiger, potcovarul Kornelson, armurierul Muntzger, franzelarul Melner, berarul Stulz, măcelarul Davidovici, brutăreasa Huber, băcanii Reichman şi Schnirch, dulgherii Deutscher şi Burdea, hangiul Kantor, scripcarul Buşan[23].

Preotul ortodox român Mihai Bendescu, originar din Rădăuţi, aminteşte, în însemnările sale, nume româneşti de meseriaşi rădăuţeni, care au preluat meşteşugul lor „din neam în neam”, precum sumănarii Scântei, Hâncu; olarii Bândiu, Marcu; ciubotarii Ducra, Rotaru, Rusşindilar, Vlonga, Martinescu; olarii Balţei, Colibaba; botnarii Halus, Rezuş, Popadiuc, Ungureanu; cojocarii Văcărean, Jitaru, Şindilar, Calancea, Costea; curelarii Marţincu, Simota; vopsitorul (lăcuitorul) Buculei.

După mai bine de două decenii de la promulgarea legii meseriaşilor la 15 martie 1883, acestei legi i se aduce o serie de modificări publicate în „Monitorul Oficial” nr. 39. Aceste modificări vizau adaptarea legii la cerinţele noilor realităţii ce impuneau omogenizarea profesiilor din cadrul breslelor şi creşterea reprezentativităţii lor. Modificările legislative au avut consecinţe majore asupra corporaţiilor (breslelor) din Bucovina, în plan social, politic şi economic.

– În plan social, importanţa corporaţiilor creşte, prin sporirea reprezentativităţii lor la consfătuirea deputaţilor în Dietă, la administraţia locală şi ceremonii.

Acapararea corporaţiilor în viaţa politică a povinciei şi implicit atragerea lor în disputele politice, poate fi considerată cu justificat temei o „lovitură” dată acestor organizaţii socio-economice.

– Legea meseriaşilor, în noua sa formă, permitea o ingerinţă mare a administaţiei în viaţa corporaţiilor, aşa încât a fost înlocuit fondul lor substanţial, activ şi productiv, printr-un formalism sec şi costisitor, redus adesea la birocratism, acordându-se în mod preferenţial (prin pârghii administrative şi politico-economice) o serie întreagă de facilităţi breslelor alogene, cele româneşti fiind cam „lăsate în părăsire”.

– Războiul vamal dintre Austria şi România (1873–1900), remarcat prin practicarea de tarife vamale prohibitive, care au echivalat cu interdicţia importurilor, a reprezentat o altă cauză care a redus producţia unor activităţi meşteşugăreşti din Rădăuţi, până la 75%, fiind greu lovite atelierele de trăsuri Kornelson şi atelierele de tăbăcărie, înfloritoare odinioară. Lipsite de debuşee, aceste unităţi meşteşugăreşti dispar definitiv din viaţa economică a oraşului.

[22] Emanoil Grigorovitza, *Cum a fost odată. Schiţe din Bucovina*, Bucureşti, Librăria naţională, 1911, p. 19.

[23] *Ibidem*, p. 25–28.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

De la finele deceniului al şaptelea al secolului al XIX-lea, începe a se zvoni că administraţia austiacă intenţionează să „fericească Rădăuţii" cu un „drum de fier", care să lege oraşul de Dorneşti (Hadikfalva), printr-un nod de cale ferată. Această perspectivă a creat mare vâlvă la Rădăuţi, mai ales între locuitorii din zona „Mahala" pe unde, în varianta proiectată, urma a se croi „în chip nestrămutat" traseul de parcurs al trenului, dar şi în rândul burgheziei şi al meseriaşilor, care se vedeau ameninţaţi de o „ucigătoare concurenţă"

Despre această mare vâlvă iscată şi despre „jertfele" pe care le presupunea din partea localnicilor această necesară modernizare a căilor de transport feroviar, aflăm din scrierile lui Emanuil Grigoroviţa: „Furtuna ce s-a stârnit în sfatul târgului şi între târgoveţii nemţi, mai ales, când s-a aflat de această năzdrăvănie, era cât pe ce să întreacă revoluţia de la 1848. Au sărit burghezii noştri ca leii să-şi apere drepturile lor primejduite.

Erau neînchipuite şi fără număr nenorocirile ce aveau să iasă de pe urma unei asemenea pacoste. Întâi era să li se taie în două şi să li se strice drumul cel frumos cu plopi; era să li se omoare vitele şi porcii ce păşteau pe toloaca de acolo, era să li se ieie locul cel mai drăguţ pentru creşterea gâştelor şi curcanilor. Fierarii, potcovarii, rotarii, hămurarii şi caretaşii, la rândul lor urlau de mânie, căci, făcându-se drumul de fier, li se ducea câştigul din mână. Negustorii ţipau şi ei că, de acum înainte, n-are să mai cumpere nimene nimică de la Rădăuţi, ci va căuta să se ducă mai înainte, să caute marfă mai ieftină şi ... câte şi mai multe. Era săracia cea mai groaznică ce avea să vie cu drumul de fier şi aşa de crunt s-au îndârjit Rădăuţenii pe jalbe, plângeri şi împotriviri, încât s-au îndurat domnii de la stăpânire şi i-au lăsat în pace [...].

Ani de-a rândul, au trebuit, în urmă, sumeţii burghezi să suspine după ceea ce aruncase[ră] de la ei. Şi oftau rădăuţenii din greu, când avea câte unul din ei de făcut câte un drum mai îndepărtat şi trebuia să se acaţe de diligenţă sau trăsură scump plătită, uneori pe la miez de noapte"[24].

Am ţinut să redau acest citat, în care este schiţată o perioadă rădăuţeană interesantă prin importanţă, deoarece din anul 1889, odată cu deschiderea liniei ferate secundare Dorneşti – Rădăuţi, s-a schimbat mersul soartei Rădăuţilor şi a locuitorilor săi. Opoziţia manifestată iniţial de localnici din „teama de înnoire" şi dintr-un conservatorism de autoprotecţie faţă de efectele propagate de această „înnoire" a fost atenuată în timp, înţelegându-se până la urmă, că „orişicum odată şi odată trebuie făcut şi acest drum de fier".

Aşadar, sfârşitul secolului al XIX-lea consemnează darea în exploatare a liniei ferate Dorneşti – Rădăuţi. Oraşul este legat în felul acesta de oraşele mari şi cu tradiţie economică: Cernăuţi, Lemberg, Viena, Praga ş. a., de unde începe să se aprovizioneze cu produse manufacturate, care altădată, în bună parte, erau suplinite prin produse similare confecţionate de meseriaşii din Radăuţi.

[24] *Ibidem*, p. 38–39.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Sub loviturile concurenței şi lipsiți de comenzi, rând pe rând, o serie de meseriaşi şi-au închis micile lor ateliere, locuitorii oraşului şi din împrejurimi preferând să cumpere, în condiții mai ieftine şi oricând, produsele de care aveau nevoie, de la magazine, renunțând să le mai comande la vechii lor producători-meseriaşi.

Privit din perspectiva „artei negoțului" şi a liberalismului economic, lucru de admirat la evrei, este cum a reuşit această minoritate etnică să se adapteze la noile condiții şi să transforme un dezavantaj inițial într-un prețios avantaj (transportul feroviar), pentru a face o aprovizionare diversificată cu produse cerute pe piață, la prețuri atractive, vândute la „târgul cu belşug mult lăudat".

O altă lovitură dată breslelor, alături de cele menționate, a fost influența modelor străine apusene, ofertanții fiind cu preponderență negustori evrei, dar şi cupeții lipscani ori armeni.

Şi, în fine, ireconciliabila luptă de concurență dintre sectorul meşteşugăresc şi industria care se profila, luptă inegală, în care meşteşugarii au fost puşi în inferioritate şi reduşi la practicarea unor activități mai mult sau mai puțin importante sau la cele tradiționale, al căror specific limita extinderea producției industriale, completează tabloul sumbru al corporațiilor locale în prag de secol XX.

Corporația unită a meseriaşilor români din Rădăuți-Bucovina, „cu puterile sleite", reuşeşte să treacă în noul secol având în structura sa 15 profesii tradiționale, exercitate de un efectiv total de 84 de meseriaşi[25], aspect detaliat în presa vremii astfel:

I. Botnari: 1) Petru Cojocariu, 2) Dimitrie Halus, 3) Iordachi Halus, 4) Teodor Rezuş, 5) George Rotariu, 6) Iacob Ungureanu, 7) Simion Ungureanu.

II. Ciubotari: 1) Emilian Calancea, 2) Elie Cojocar, 3) Petru Ducra, 4) Ieremie Lungoci (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 5) Vasile Popovici, 6) George Puiu, 7) Elie (Luță) Pojar, 8) Ioan Rusşindilar (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 9) Samuil Rusşindilar, 10) Constantin Rusşindilar, 11) Pintilie Romaniuc (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 12) Onufrei Rotariu, 13) Nastasi Ştefureac, 14) Ioan Țimbal (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş).

III. Cojocari: 1) Zaharie Calancea, 2) Petru Cojocariu (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 3) Iustin Colibaba (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 4) Ilarion Buculei (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 5) Dimitrie a lui Constantin Hîncu, 6) Ilie Hortopan, 7) Alexandru Hortopan (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 8) Petru Hortopan (scoate, în zi de târg, marfa la vânzare în oraş), 9) Teofil Hortopan, 10) Dimitrie Rotar, 11) Manoil Şindilar, 12) Irimie Şindilar, 13) Constantin a lui Nicuță Olinici, 14) Ştefan Rusu, 15) Serafim Popadiuc, 16) Simion Jitariu, 17) Nicodim Trufin, 18) Serafim Trufin, 19) Ioan Vacarean.

[25] *Meseriaşii noştri*, în „Deşteptarea", Cernăuți, anul II, nr. 64, 1 septembrie 1901, p. 3.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

IV. Covali: 1) Ion Furnică, 2) Grigore Furnică, 3) Leon Furnică, 4) Gheorghe Şindilar, 5) Artemie Trufin, 6) Iordachi Trufin.

V. Curelari: 1) Darie Cojocar, 2) Teodor Colibaba.

VI. Cârnățari: 1) Ilie Volosciuc.

VII. Dubalari: 1) Ambrosie alui Artemie Halus, 2) Cristofor Cojocar, 3) Gavril Mironiuc, 4) Serafim Mironiuc, 5) Grigori Mironiuc, 6) Casian Ducra, 7) Ioan Trufin, 8) Casian Botezat.

VIII. Croitori şi blănari: 1) Serafim Puiu, 2) Pentilei Vlonga.

IX. Dulgheri: 1) Casian Trufin, 2) Ioan Trufin, 3) Gavril Martinescu, 4) Eutimie Trufin, 5) Grigorie Botezat, 6) Iraclie Dan, 7) Gavril Vlonga.

X. Olari: 1) Petru Ungurean, 2) Constantin Balței, 3) David Colibaba, 4) Iordachie Scântei, 5) Ioan a lui Ilie Colibaba, 6) Ioan Scântei, 7) Vasile Botnari, 8) Ilie Marciuc, 9) Daniil Simota, 10) Zaharie Marțincu.

XI. Pălărieri: 1) Isidor Hulubaş.

XII. Pitari: 1) Leon Socolean.

XIII. Rotari: 1) Dimitrie Dunic.

XIV. Sumanari: 1) Nicolai Scântei, 2) Eugenie Sucevan, 3) Ion a lui Iordachi Colibaba.

XV. Vopsitori (Lachireri): 1) Terapont Buculei, 2) Dimitrie Mihaiuc.

La sfârşitul anului 1910, găsim în oraş, organizate 6 corporații, care pe lângă meşteşugarii din oraş mai includeau şi pe toți cei din comunele județului Rădăuți.

În acelaşi an erau înregistrați în corporațiile profesionale un număr de 606 meşteri, 324 de calfe şi 346 de ucenici, dintre aceştia cea mai mare parte proveneau din Rădăuți, inclusiv toți starostii. Ținând seama de cuantumul impozitelor adiționale şi taxelor achitate de corporațiile din județul Rădăuți în conturile de venituri ale administrației financiare pe exercițiul anului 1910, deducem că aceste corporații aveau o pondere de 17,33% din totalul veniturilor fiscale similare, înregistrate la nivelul provinciei Bucovina.

Aceste corporații rădăuțene cu statutele aprobate, înregistrate după „Grupa corporativă", erau următoarele:

Corporația brutarilor, măcelarilor, curelarilor etc, Grupa I în Rădăuți

În această grupă se încadrau: brutarii, măcelarii, curelarii, strungarii, mezelarii, morarii, bărbierii, frizerii, dogarii, fluierarii, frânghierii, cofetarii, sitarii, săpunarii.

Ultimele statute au fost aprobate de Guvernul provincial din Cernăuți la 27 iunie 1910, nr. 29 716. Efectivul, la 31 decembrie 1910, era de 103 meşteri, 53 de calfe şi 41 de ucenici.

Corporația ciubotarilor, Grupa II în Rădăuți

Cuprideau numai ciubotari. Ultimele statute au fost aprobate de Guvernul provincial din Cernăuți la 19 februarie 1909, nr. 8 698. Efectivul, la 31 decembrie 1910, era de 134 de meşteri, 32 de calfe şi 66 de ucenici.

Corporația tăbăcarilor şi pălărierilor, Grupa III în Rădăuți

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Cuprindea tăbăcarii şi pălărierii. Ultimele statute au fost aprobate de Guvernul provincial din Cernăuți la 3 decembrie 1908, nr. 48 567. Efectivul, la 31 decembrie 1910, cuprindea 15 meşteri, 11 calfe, 2 ucenici.

Corporația croitorilor, cojocarilor etc., Grupa IV în Rădăuți

Cuprindea croitori, cojocari, căciulari, plăpumari, țesători, legători de cărți, tipografi, curățători de haine. Ultimele statute au fost aprobate de Guvernul provincial de la Cernăuți la 22 iunie 1910, nr. 24 275. Efectivul, la 31 decembrie 1910, era următorul: 116 meşteri, 50 de calfe, 96 de ucenici.

Corporația rotarilor, fierarilor, lăcătuşilor etc., Grupa V în Rădăuți

Cuprindea: rotari, fierari, lăcatuşi, tinichigii, lăcuitori, zugravi, olari, ceasornicari, aurari, şelari, turnători în bronz, cuțitari, armurieri. Ultimele statute au fost aprobate de Guvernul provincial din Cernăuți la 4 iulie 1910, nr. 19 439. Efectivul, la 31 decembrie 1910, era format din 116 meşteri, 33 de calfe, 70 de ucenici.

Corporația tâmplarilor, zidarilor, dulgherilor, geamgiilor, Grupa VI, în Rădăuți

Cuprindea meseriile amintite. Ultimele statute au fost aprobate de Guvernul provincial din Cernăuți la 10 august 1909, nr. 32 396, completate la 11 iulie 1914, nr. 41 906. Efecivul, la 31 decembrie 1910, era de 72 meşteri, 145 calfe, 71 ucenici. Corporațiile, în noua structură organizatorică, au preluat de la vechile structuri nu numai drapelele şi lăzile, dar şi tradițiile lor.

Corporația restauratorilor, Grupa VII în Rădăuți

A fost înființată în anul 1911. Cuprindea restauratori şi debitori de băuturi spirtoase. Statutele au fost aprobate de Guvernul provincial din Cernăuți la 8 mai 1911, nr. 7 427.

Asociația negustorilor din Rădăuți

A fost înființată la 1911. Statutele au fost aprobate de Guvernul provincial din Cernăuți la 7 februarie 1914, nr. 72 720/13.

După unirea Bucovinei cu România, bărbierii şi frizerii au ieşit din Grupa I şi au înființat ***Corporația bărbierilor şi frizerilor, Grupa VIII în Rădăuți***[26].

Corporația unită a meseriaşilor români din Rădăuți-Bucovina, fără statutul propriu aprobat, rămâne în continuare să funcționeze ca o „corporație filială" arondată la grupele corporative menționate, păstându-şi eterogenitatea profilelor profesionale. Obligațiile fiscale erau achitate pe grupe profesionale, în contul fiecărei corporații tutelare ale respectivelor profile pe baza „ricipisei de dovadă", corporația meseriaşilor români conducând o evidență doar până la nivel de „centralizator".

La nivelul grupelor corporative, numărul cel mai mare de cotizanți îl avea corporația constructorilor de case şi clădiri, tâmplarilor, dulgherilor, zidarilor şi geamgiilor (grupa VI); cea a tăbăcarilor şi pălărierilor, numai cu 28 de membri, se

[26] Franz Wiszniowski, *op. cit.*, p. 209–210; Dragoş Luchian, *op. cit.*, p. 90.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

situa pe ultimul loc în ierarhia organizării breslelor cu statutul aprobat de funcţionare. Grupa I era corporaţia profesională cea mai puţin omogenă şi reprezentativă din punct de vedere al intereselor de breaslă, în ea intrând meşteşugari foarte diferiţi, cu specializări fără puncte de contact.

Această grupă era compusă atât din frizeri, cât şi din brutari, frânghieri şi cofetari, amalgamul profesiilor continuând cu mezelari alături de dogari, morari cu fluierari, etc. Corporaţia ciubotarilor prezenta omogenitatea ideală, ea fiind alcătuită din 232 de membri, toţi din aceeaşi profesie.

În anul 1912, numărul meseriaşilor din oraşul Rădăuţi era de 536 (dintre care 55 români), în 52 de profesii, astfel: un alămar, 5 amfitrioni, un armurier, 25 birjari, 2 boiangii, 18 brutari, un cărămidar, 6 ceasornicari, 93 cizmari, 8 cârnăţari, un cofetar, 26 cojocari, un coşar, 7 coşercari, 48 croitori, 7 curelari, 2 cuţitari, 12 dogari, 2 dentişti, 8 dulgheri, 33 fierari, 3 fotografi, 33 frizeri-bărbieri, 2 frânghieri, 5 giuvaergii, 3 legători de cărţi, 5 lăcătuşi-mecanici, 21 măcelari, 8 modişti, un morar, 6 muzicanţi, 8 olari, 5 ospătari, 2 oţelari, 9 pălărieri, 3 perieri, 2 plăpumari, 7 pietrari, 15 rotari, 5 sifonari, 6 spălători chimici, 3 sticlari, 2 strungari, 2 ştelari, 2 tapiţeri, 5 tăbăcari, 8 tinichigii, 2 topografi, 33 tâmplari, 4 ţesători, 11 vopsitori, 8 zidari.

La nivelul anului 1912, constatăm că numărul meşterilor din oraş se reduc cu 8% faţă de perioada de apogeu, începutul celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea, cei mai afectaţi fiind olarii, tăbăcarii şi dulgherii, acestia reducându-şi efectivele de o aşa manieră, încât reprezentau doar 15%, 33% şi 38% din numărul lor de altădată. Urmează în ordine fierarii şi rotarii, al căror număr se reduce la jumătate. Tot în acest timp dispar şi o serie de meşteşuguri, unele definitiv, altele temporar, cum ar fi: lumânăritul, activitatea de producere a mănuşilor, sitelor, şepcilor ş. a. Comcomitent, în virtutea progresului economic şi social, în Rădăuţi mai apar unele profesii şi îndeletniciri noi, precum: cofetarii, dentiştii, horologii, modiştii, fotografii, sifonarii, strungarii în metal, tipografii, ţesătorii, vopsitorii, tapiţerii[27].

Se poate aprecia că în perioada 1804–1914, mumărul meseriaşilor de origine română a avut o pondere medie anuală de circa 12% din totalul meseriaşilor din această localitate. Meşteşugarii români dominau meseriile de cojocari, sumanari, cizmari, dulgheri, olari şi fierari, în celelalte meserii predominând ponderea meseriaşilor de origine germană, evreiască, polonă, cehă, slovacă etc. Din punct de vedere al eficienţei muncii, însă, acelaşi procent mediu a fost de circa 10% din volumul anual mediu al serviciilor prestate şi al producţiei manufacturale realizate de meşteşugarii români.

După Marea Unire au fost românizate şi corporaţiile de meseriaşi, acestea primind denumirea de „tovărăşii ale meseriaşilor”. Această schimbare de nume nu a putut împiedica diminuarea rolului acestor organizaţii profesionale în viaţa

[27] Dragoş Luchian, *op. cit.*, p. 91, 310–313.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

meseriaşilor ca şi poziţie socială, economică şi politică. Tovărăşiile, afectate de neînţelegeri şi dispute interne, cu greu îşi mai pot cultiva simţul comun şi ridica onoarea de breaslă, ori susţine interesele sociale şi economice ale meseriaşilor. Aceasta face ca pe lângă tovăraşii să apară şi alte organizaţii mai mult sau mai puţin profesionale. În 1924, de pildă, în oraşul Rădăuţi existau: Societatea meseriaşilor şi comercianţilor, Societatea pentru ajutorul bolnavilor zidari şi dulgheri, Însoţirea pentru ajutorul meseriaşilor bolnavi, Societatea meşterilor bărbieri şi coafori, Societatea muncitorilor evrei „Poale Zion" ş. a. La 22 octombrie 1927, aflându-se la Rădăuţi mitropolitul ortodox român din Cernăuţi, însoţit de ministrul Ion Nistor, a fost arborat şi drapelul Societăţii meseriaşilor români din Rădăuţi-Bucovina. Cu acel prilej, ministrul Ion Nistor „a constatat cu satisfacţie că românii rădăuţeni şi-au păstrat tradiţia în meserii şi că încep să se priceapă şi la negoţ".

În anul 1930 existau la Rădăuţi un număr de 400 de meseriaşi (99 români) organizaţi în 51 de profesii, astfel: 2 argintari, 4 armurieri, 2 blănari, 5 boiangii, 8 brutari, un cazangiu, 7 ceasornicari, 33 cizmari, 2 coafori, 2 cofetari, 15 cojocari, 7 coşari, 7 coşercari, 22 croitori, 7 curelari, un cuţitar, 12 dogari, 5 dentişti, 4 dulgheri, 17 fierari, 3 fotografi, 29 frizeri-bărbieri, 4 frânghieri, 6 giuvaergii, 2 legători de cărţi, 13 lăcătuşi mecanici, 22 măcelari, 6 modiste, 4 morari, 30 muzicanţi, 8 olari, 10 ospătari, 5 pălărieri, 3 perieri, 2 săpunari, 3 pietrari, 8 rotari, 5 sifonari, 5 sitari, 3 spălători chimici, 2 strungari, 4 tapiţeri, 7 tăbăcari, 9 tinichigii, 3 tipografi, 20 tâmplari, 2 turnători, 3 ţesători, 5 vopsitori, 6 zidari, 10 zugravi[28].

Tovărăşiile meseriaşilor, în anul 1930, continuau să includă şi meseriaşi din comunele judeţului Rădăuţi.

Tendinţa îndelungată de regres a organizaţiilor profesionale din Rădăuţi, din cauza unor factori legislativi cu caracter coercitiv, a unor factori de progres tehnic, apoi criza economică generală, precum şi faptul că în perioada interbelică unii meseriaşi nu mai voiau să adere la tovărăşiile profesionale, cum erau brutarii, tăbăcarii, tipografii, reiese din evoluţia numărului de meseriaşi. Astfel, în 1860, 585 de meseriaşi (50 români); în 1912, 536 de meseriaşi (55 români); în 1930, 400 de meseriaşi (99 români).

Dacă luăm ca bază de comparaţie anul 1860, rezultă că în expresie procentuală, numărul meseriaşilor s-a diminuat în anul 1930 cu 46%, în timp ce (menţinând anii de comparaţie) numărul meseriaşilor români înregistraţi oficial a sporit cu 100%.

Acest ultim aspect denotă faptul că diverse împrejurări au determinat ca un număr tot mai mare de tineri români băştinaşi din Rădăuţi să îmbrăţişeze diferite meserii ca ucenici ori calfe în atelierele meşterilor nemţi, români, cehi sau slovaci.

[28] *Ibidem.*

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Situaţia pe grupe corporative a tovărăşiilor meseriaşilor rădăuţeni, la 31 decembrie 1933, se prezenta astfel:

Grupa I: dogari, măcelari-cârnăţari, ospătari şi cârciumari, brutari, covrigari, morari, sitari, curelari, frânghieri, perieri, strungari, cofetari, săpunari. Efectivul era format din: 124 de patroni (meşteri), 44 de calfe.

Grupa II: includea doar cizmarii. Efectivul era următorul: 209 cizmari, 26 de calfe, 50 de ucenici.

Grupa III: tăbăcari, pălărieri. Efectivul era de 11 patroni, 9 calfe, 4 ucenici.

Grupa IV: croitori, tipografi, modiste, cojocari, spălători chimici, boiangii, ţesători, legători de cărţi. Efectivul era format din: 114 patroni, 70 de calfe.

Grupa V: fierari, rotari, olari, lăcătuşi, tinichigii, ceasornicari, vopsitori, tapiţeri, armurieri, cazangii, turnători, cuţitari, opticieni, mecanici. Efectivul era format din: 175 de patroni, 24 de calfe, 81 de lucrători şi ucenici.

Grupa VI: dulgheri, tâmplari, sculptori, coşari, zugravi, sticlari, olari. Efectivul era: 80 de patroni, 80 de calfe, 58 de ucenici.

Grupa VII: frizeri, bărbieri, coafori. Efectivul era format din 34 de patroni şi 34 de calfe.

Pe ansamblul grupelor corporative ale tovărăşiilor meseriaşilor rădăuţeni la sfârşitul anului 1933, efectivul era format dintr-un total de 1 353 de persoane, dintre care: 877 de patroni (meşteri), 283 de calfe, 193 de ucenici.

Se constată că, la începutul deceniului al patrulea, meşteşugurile din oraş nu mai atrăgeau noi lucrători, tentaţia pentru a deveni calfă sau meşter şi de a avea un atelier era din ce în ce mai puţin ispititoare. Aşa se face că numărul ucenicilor şi calfelor scade de la 346 la 324 (1919), la 193 şi respectiv 283 (1933), în timp ce doar patronii (meşterii) continuă să-şi sporească rândurile, de la 606 la 877. Dacă în anul de referinţă (1910) reveneau la doi patroni câte un ucenic şi o calfă, în 1933, la patru patroni revine câte un ucenic şi o calfă.

Faptul denotă că, în general, atelierele funcţionau în mare parte cu un singur meseriaş (patron), lucru explicabil dacă ne gândim că în anii de criză economică plata muncii angajate se făcea foarte anevoios.

Pe grupe corporative, aceste proporţii erau şi mai mult răsturnate. Atelierele din cadrul grupelor I şi a IV-a nu mai aveau niciun ucenic, faţă de 41 şi 96 în 1910[29].

Legea pentru pregătirea profesională şi exercitarea meseriilor, din 29 aprilie 1936, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 99, din 30 aprilie 1936, declară desfiinţate corporaţiile de meseriaşi existente la acea dată, dispunând trecerea averii lor asupra Camerelor de muncă. Acestor noi instituţii înfiinţate pentru promovarea şi reprezentarea intereselor meseriaşilor, le reveneau şi toate atribuţiile fostelor corporaţii, între care şi organizarea examenelor pentru meşteri şi calfe. Exista o singură Cameră de muncă la Cernăuţi pentru toată Bucovina, cu un oficiu la Rădăuţi. Potrivit cu dispoziţia ministrului Muncii din septembrie 1936, au trebuit

[29] *Ibidem.*

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

să fie prezentate la Camera de muncă, pentru a fi înlocuite cu acte noi, corespunzătoare, toate certificatele eliberate meşterilor sau calfelor, până atunci, ca şi livrete de muncă.

În mod formal, aceste organizații profesionale se reînființează în timpul guvernului Goga-Cuza, însă nu după mult timp, la 20 noiembrie 1940, guvernul antonescian, printr-un decret-lege, desființează toate organizațiile profesionale ale meseriaşilor.

În *Decretul-Lege* nr. 3 878, din 20 noiembrie 1940, publicat în „Monitorul Oficial" partea I, nr. 298, din 18 decembrie 1940, se menționa: „Toate breslele de lucrători, funcționari particulari şi meseriaşi [...] precum şi ucenicii lor sunt şi rămân desființate [...]. Organizațiile profesionale mai sus vizate nu vor mai putea practica sub nicio formă după data publicării prezentul *Decret-Lege*. Membrii acestor organizații profesionale care ar contravenii dispozițiunilor aliniatului precedent, vor putea fi pedepsiți cu închisoare de la 6 luni la 2 ani".

Odată cu publicarea *Decretului-Lege* menționat, organizarea breslelor meseriaşilor din Rădăuți, ca şi din întreaga țară, intră în domeniul istoriei[30]. Aceste structuri socio-economice, care îşi au originea în familie, extinzându-se apoi în frății „de sânge", oficiate legal în bresle şi ulterior reorganizate în corporații coercitive, simbolul autonomiei reprezentat în cazul frăților prin făclia din ceară curată, iar în cazul corporațiilor prin drapel, înfățişează fresca evoluției ocupațiilor şi meşteşugurilor de la cele mai rudimentare până la formarea unei industrii locale performante. Dar şi industria locală, până să devină performantă, îşi are propria sa istorie. Interesant ni se relevă faptul că în perioada 1960–1970, între localnici a continuat să rămână important meseriaşul, negustorul şi prestatorul de servicii, fără a ține seama de statutul juridic de funcționare al acestora. Localnicii îi ştiau, de pildă, pe tutungii: Tanner, Rozemberg, Goraş, Zinger; băcanii: Dancner, Lozneanu, Mentzer, Bernacek; cârciumarii: Glaubah, Ieţco, Medei; frizerii: Acozmi, Bicer, Văcărean, Caba, Cornea; fotografii: Petrescu, Pădure, Bujdei, Irimescu, Josefiak, Pomohaci; cizmarii: Scholder, Turinici; croitorii: Stentzler, Pingu, Liebermann, Ducra, Creţu; ceasornicarii: Niculescu, Ştadler, Boghean, Bauer, Balauseac; bijutierii: Malek, Kern, Cocoş, fierarii: Sandiuc, Vlonga, Hrihoreț; găzarii: Herşcovici, Zaharia, Brigher; mecanicii: Balos, Gaschler, Rosenfield; zugravii: Drahta, Ungureanu, Grimy; căruțaşii: Furmann, Tecleanu, Ursuleanu, Chiprianov; măcelarii: Ivanov, Ungureanu, Bilaus, Maha, Gozec, Motriuc; coşarii: Brunno, Şindilar, Postolache; dar şi pe reparatorul auto Constantinescu, morarul Winkler, patiserul Main, birjarul „de lux" Voican, vitrinierul Triffo, fântânarul Hâncu, angrosistul Guttmann, zarzavagiul Vatamaniuc, plăpumarul Baroh, pălărierul Wagner, blănarul Koffler, tinichigiul Sevaciuc, curelarul Antemie, legătorul (de file) Cernețchi, florarul Kentzfield, comerciantul ambulant Marcus şi încă mulți alții.

[30] *Ibidem*, p. 93–94.

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)

Das Zunftwesen in Radautz – Bukowina*

(*Zusammenfassung*)

Aufgrund schriftlicher Dokumente kann man feststellen, dass die Zünfte in der Bukowina deutscher Herkunft sind. Bis zur deutschen Besiedlung dieses Gebiets hatten die einheimischen Bewohner das Handwerk nur gelegentlich und als Nebenbeschäftigung betrieben. Eine handwerkliche Tätigkeit – nicht in öffentlicher Form, sondern als Teil des Alltagslebens – hat es aber schon aus uralten Zeiten in Radautz, wie in der ganzen Moldau gegeben: sie wurde ununterbrochen, in einer rudimentären Art und Weise ausgeübt, bis die fremden Einflüsse oder Eindringungen den Charakter einiger Gewerbe geändert haben. Die ersten Handwerkerzünfte wurden in Radautz 1804 gegründet, als durch einen kaiserlichen Erlaß im selben Jahr die Handwerker aus der Bukowina berechtigt waren, sich in Zünften zusammenzuschliessen.

Nachdem Radautz am 21. Januar 1818 zum Marktflecken erhoben wurde, vermehrten sich die Gewerbe und die Anzahl der Zünfte stieg bedeutend an. Das Zunftgesetz aus 1859 löste die mittelalterlichen Handwerkerinnungen auf und es wurden Zünfte mit Zwangscharakter gegründet. Es entstand ein korporatives System, dadurch die Interessen der Handwerker (Meister, Gesellen, Lehrlinge) besser repräsentiert wurden.

Die weiteren gesetzlichen Veränderungen hinsichtlich der Vereinheitlichung der Berufe innerhalb der Zünfte und die Vermehrung ihrer Vertretungsmöglichkeiten hatten sehr wichtige Folgen für die Handwerker. Die Einmischung der Verwaltung und der Politik in die inneren Angelegenheiten der Zünfte, der Zollkrieg zwischen Österreich und Rumänien (1873–1900), der Einfluss der fremden westlichen Modelle, der ununterbrochene Konkurrenzkampf zwischen dem Handwerk und der sich allmählich entwickelnden Industrie sind einige von den Gründen, die den Verfall der lokalen Innungen verursacht haben. Nach der „grossen Vereinigung" wurden auch die grossen Zünfte und Gilden rumänisiert und es wurde ihnen die Bezeichnung „Handwerkergenossenschaft" zugeschrieben. Die Namenveränderung konnte sowohl die Rolle dieser beruflichen Organisationen im Leben der Handwerker, als auch die soziale, ökonomische und politische Stellung derselben nicht verringern. Sobald der Erlass Nr. 3 878 veröffentlicht wurde und als Gesetz im November 1940 in Kraft trat, hörte die Tätigkeit der Handwerkerzünfte in Radautz auf. Diese sozial-wirtschaftlichen Strukturen, derer Herkunft im Familienleben zu finden ist, die sich später zu sogenannten „Blutsbruderschaften" und weiter zu öffentlichen gesetzlich organisierten Zünften mit koerzitivem Charakter entwickelten, stellen die Geschichte der Berufe und des Handwerks von den Anfängen bis zur Bildung einer leistungsfähiger Lokalindustrie dar.

* Traducerea: Ștefănița-Mihaela Ungureanu

BDD-A32545 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:31 UTC)